

ÜNNEPI BESZÉD,

MELYET

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUD.-EGYETEM

ÚJJÁALKÍTÁSÁNAK

CXXIV. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

1904. ÉVI MÁJUS HÓ 13-ÁN

MONDOTT

HEINRICH GUSZTÁV

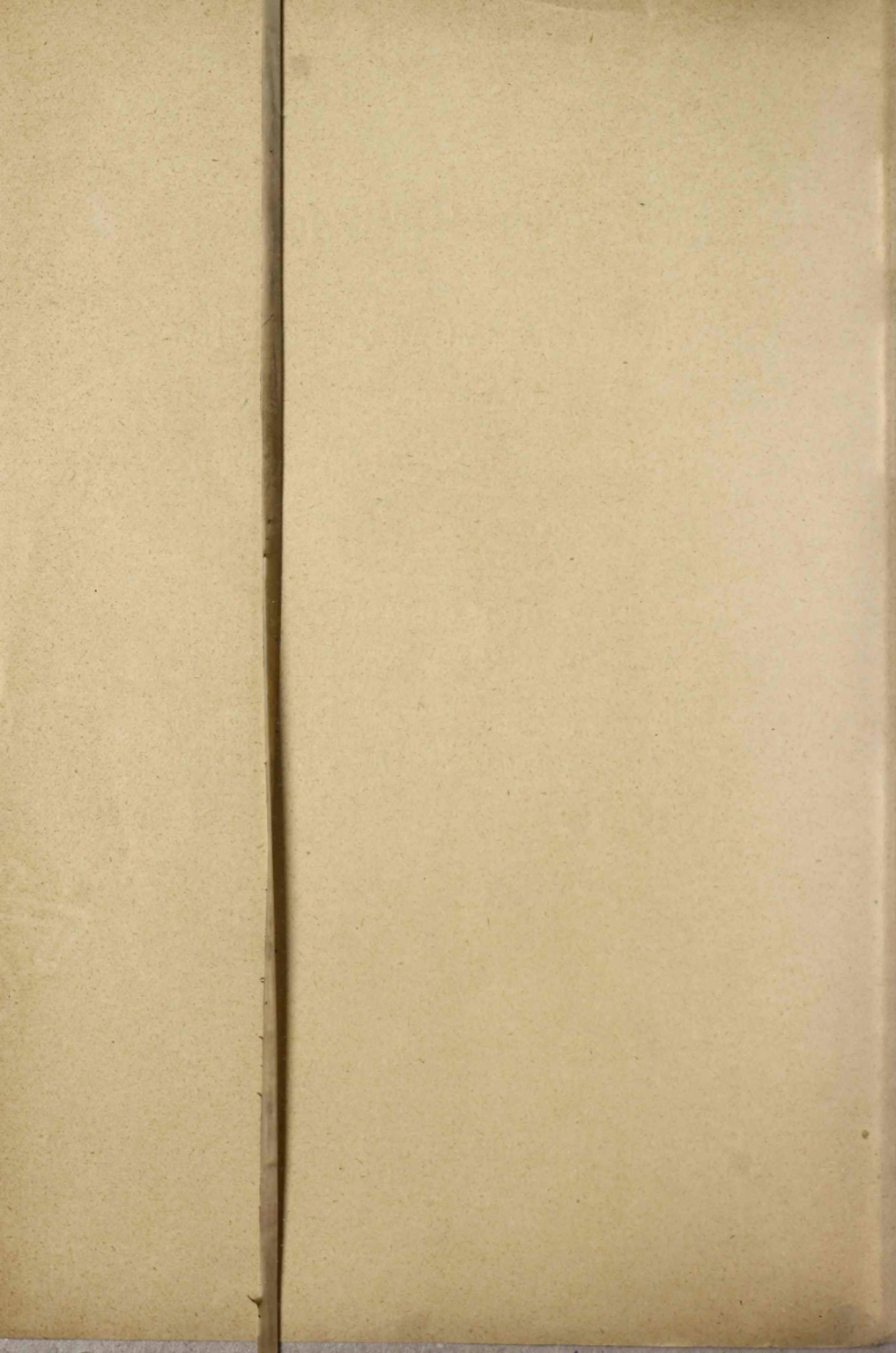
SZ. MM. ÉS BÖLCSESZETDOCTOR, A NÉMET NYELV ÉS IRODALOMTÖRTÉNET NYILVÁNOS
RENDES TANÁRA, MINISZTERI TANÁCSOS, A TANÁRKÉPZŐ-INTÉZET ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓJA,
A MODERN PHILOLOGIAI SEMINARIUM IGAZGATÓ-TANÁRA, A BUDAPESTI ORSZÁGOS TANÁR-
VIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG TAGJA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS ACADEMIA OSZTÁLVELNÖKE ÉS
RENDES TAGJA, A KISFALUDY-TÁRSASÁG RENDES TAGJA, A MAGYAR PÉDAGOGIAI TÁR-
SASÁG TISZTELETI ELNÖKE ÉS A BUDAPESTI PHILOLOGIAI TÁRSASÁG ELNÖKE, AZ
ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS ELŐADÓ TANÁCSOSA, A BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARNAK
VOLT DÉKÁNJA STB., AZ EGYETEMNEK E. I. RECTORA.



BUDAPEST,

MAGYAR KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDA

1904.



ÜNNEPI BESZÉD,

MELYET

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUD.-EGYETEM

ÚJJÁALKÍTÁSÁNAK

CXXIV. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

1904. ÉVI MÁJUS HÓ 13-ÁN

MONDOTT

HEINRICH GUSZTÁV

SZ. MM. ÉS BÖLCSESZETDOCTOR, A NÉMET NYELV ÉS IRODALOMTÖRTÉNET NYILVÁNOS RENDES TANÁRA, MINISZTERI TANÁCSOS, A TANÁRKÉPZŐ-INTÉZET ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓJA, A MODERN PHILOLOGIAI SEMINARIUM IGAZGATÓ-TANÁRA, A BUDAPESTI ORSZÁGOS TANÁR-VIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG TAGJA, A MAGYAR TUDOMÁNYOS ACADEMIA OSZTÁLYELNÖKE ÉS RENDES TAGJA, A KISFALUDY-TÁRSASÁG RENDES TAGJA, A MAGYAR PÉDAGOGIAI TÁRSASÁG TISZTELETI ELNÖKE ÉS A BUDAPESTI PHILOLOGIAI TÁRSASÁG ELNÖKE, AZ ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS ELŐADÓ TANÁCSOSA, A BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KARNAK VOLT DÉKÁNJA STB., AZ EGYETEMNEK E. I. RECTORA.



BUDAPEST,

MAGYAR KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDA

1904.

UNNEPI BESZED

ELŐSZÓ

A BUDAPESTI KÖNYVTÁR TUD. EGYESÜLETÉNEK

ELNÖKE

DR. SZILÁRD V. KÖNYVTÁRSZABÁLYZAT

1901. ÉVI MÚLTJÁRÓL

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA



BUDAPEST

MAGYAR KÖNYVTÁRSZABÁLYZAT

1901



Nagyméltóságú Miniszter úr!

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Kegyeletes régi szokás szerint a mai napot hódoló tisztelettel és mély hálával a legnagyobb nő emlékezetének szenteljük, kinek homlokát Szent István koronája díszítette. Nekünk első sorban jogunk és kötelességünk, hogy őt tiszta szívből ünnepeljük, mert Mária Terézia nagy szelleme teremtetten meg a mai budapesti egyetemet, melyet nagy jelentőségű, de szerény előzmények alapján az európai főiskolák színvonalára emelt és a magyar tudományosságnak szakadatlanul lángoló tűzhelyévé, a magyar értelmiségnek nevelő főiskolájává tett. De ő is csak kezdeményező volt, és a további fejlődés csupán súlyos akadályok leküzdésével juthatott a haladáshoz biztos útjára. Előbb a kornak a tudományos kutatás korlátokat meg nem tűrő szabadságát feszélyező szelleme gátolta az egészséges fejlődést; utóbb e korlátok megszűntek vagy legalább tetemesen enyhültek, ekkor azonban kitűnő férfiak ugyan, de idegen nyelven és idegen szellemben működtek az Alma mater keretében. Csak 1867. tért vissza közvetlenül Mária Terézia nemes és magasztos intencióihoz és azóta egyetemünk oly rohamos lendületet vett, hogy ma ott állunk egy sorban a civilizált világnak legelső és legtekintélyesebb

főiskolái mellett. Sajnos, egyetemünk története még nincs megírva; az eddigi kísérletek töredékek maradtak, melyekről nem kívánatos, hogy befejeztessenek; de szerencsére az 1867 óta lefolyt évtizedek annyira tartoznak még a közvetlen jelenhez, hogy történeti kutatások nélkül is teljes tudatában vagyunk mindnyáján annak, hogy közoktatásunk vezetői, a legnemesebb eszméktől ihletett b. EÖTVÖS JÓZSEF óta, bámulatos és a nemzetnek legmélyebb hálájára méltó munkásságot fejtettek ki a felső oktatás emelése és irányítása, a tudományos munkásságnak minden irányban megindítása és fejlesztése dolgában. Mindenre terjedt ki figyelmük és buzgalmuk, ami az egyetem köréhez tartozik, és a főiskolai életnek talán csak egyetlen tényezője nem örvendett eddigelé kellő mértékben hathatós jóakaratuknak. Értem az egyetemi hallgatóságot. Legyen szabad a rendelkezésemre álló néhány percet e sokat gáncsolt egyetemi ifjúságnak szentelnem. Úgy vagyok meggyőződve, hogy e töredékes megjegyzésekkel nagyobb szolgálatot teszek az ügynek és jobban felelek meg a mai nap kegyeletes jellegének, mint ha, teszem, a Nibelungének eredetéről vagy a Faust alap gondolatáról értekezem, amit mindennap akadály nélkül megtehetek valamely tudományos társulatunkban, míg az egyetemi polgárokról leghelyesebben csak ezen aulában szólhatok.

A magyar fiú, aki a tudományos pályára szánja magát, nem dicsekedhetik túlságosan a sors kedvező jóakaratával. Nyomorúsága voltaképp már a középiskolában veszi kezdetét, melyet az 1883 : I. törvény cikk teljesen kivetköztetett igazi jelleméből, amennyiben a tudományos pályákra előkészítő elite-iskolát olyan középfokú népiskola-félévé degradálta. Az idézett

törvénycikk tendenciáját egy kis túlzással úgy lehetne kifejezni, hogy aki széles Magyarországon nem akar az ipar vagy kereskedelem terén működni, annak középiskolai érettségi bizonyítványra van szüksége; más szóval, mivel az ipar és kereskedelem embereit, akik a civilizált országokban a társadalomnak nagytekintélyű és nagyrabecsült tényezői, hazánkban az élhetetlen gentry és az önhitt lateiner még mindig lenézi, — hogyne nézné le, mikor nekik nincs szükségük gimnáziumi érettségi bizonyítványra, melyet még a segédhivatalok szerény munkásaitól is megkövetel a törvény! — tehát az idézett törvénycikk kimondja, hogy úr csak az lehet, kinek érettségi bizonyítványa van. Természetes ily észjárás mellett, hogy százával tódulnak a középiskolába, első sorban a gimnáziumba, az oly elemek, melyek nem oda valók, melyek nem is akarnak a gimnázium igazi szellemével megtegni, mert hiszen eszök ágában sincsen, hogy tudományos pályára lépjenek; ők csak urak akarnak lenni, mert fáznak a munkától, úr pedig hazánkban csak az lehet, aki érettségi bizonyítvány birtokában van. Persze a gyakorlatban még jóval rosszabbra fordul a dolog, mert az érettségi bizonyítványnak sajátyszerű bűvös ereje van, úgy hogy még azok is, akik tényleg nyolc középiskolai évök lefolyása alatt még nem is álmodtak arról, hogy az egyetemre készüljenek, most, az érettségi bizonyítvány birtokában, egyszerre mély hivatást éreznek magukban arra, hogy a tudomány adeptusai közé lépjenek.

Ismeretes dolog, hogy középiskoláink gyarló eredményességét rendszerint az osztályok zsúfoltságával magyarázzák. Nem alap nélkül; mert mikor Európa művelt országaiban manap is azon tanakodnak, hogy lehet-e 30 tanulót egy-egy osztályban sikeresen tanítani

és nevelni — és igen tekintélyes azon szakférfiak száma, akik e kérdésre határozottan tagadó választ adnak, mert sokalják a 30 növendéket: addig nálunk a legtöbb helyütt, még a felső osztályokban is, 60, sőt 70 fiú nyomja számos intézetben egy-egy osztály padjait. Világos, hogy ily tömeget, a középiskolai tanulók zsenge, fejlődő korában, a leggeniálisabb paedagógus sem képes tanítani és nevelni, hisz alig tudja őket félélvénként csak egyszer, sietve és felszínesen feleltetni és ha oly tárgyat tanít, melynek csekélyebb az óraszám, az év végéig sem tanulja meg a tanulók neveit, illetve, hogy mely név mely fiú arcához való. De végre, egészen elméletileg véve a dolgot, még hihető, hogy a középiskolai tanár 60 vagy 70 tanulóval is szép sikereket képes elérni, ha ezek a tanulók mind tehetséges fiúk, ha mindnyájan hivatásból léptek a középiskolába és nemes ambícióval törnek igaz hajlamból választott magasztos céljuk, a tudományos pálya felé. De nálunk ilyesmiről szó sem lehet; az 1883 : 1. t. c. minden esztendőben tömegesen küldi a tehetetlen és hivatatlan, részben társadalmi és anyagi viszonyaiknál fogva sem oda való elemeket a középiskolába, mely, minthogy ez elemeket nem tudja magához fölemelni, kénytelen Mohamed példáját követni és maga megy el a hegyhez, azaz alászáll a hivatatlanok színvonalára.

Elevenen emlékszünk még mindnyájan arra a nagy mozgalomra, melyet hazánkban is előidézett a túlterhelés kérdése. A probléma idegen volt, mint a legtöbb eszme, mely jó magyarjainkat egyszer-másszor izgatja; Németországból került hozzánk és a ki ismeri a német gimnáziumok tantervét a múlt század 70-es és 80-as éveiből, az kénytelen lesz szó nélkül bevallani, hogy a panasz német földön teljességgel indo-

kolt volt. Nálunk semmi reális alapja nem volt, mert a mi akkori tantervünk egyáltalában nem emelt nagyobb követeléseket és, néhány szórványos hóbortos középiskolai tanárnak esetleges túlzásait nem tekintve, a tanárok a gyakorlatban mindenütt, akarva nem akarva, még tetemesen leszállították az utasítások követelményeit. És mégis volt és van túlterhelés, de nem az ifjúság van túlterhelve tudománnyal, hanem a középiskola van túlterhelve hivatatlan, oda nem való elemekkel, melyekből egy Michelangelo sem faraghatna életre való gimnázistát. Minthogy azonban könnyebb volt a tananyagnak nagy részét kidobni, mint a tanulóknak tetemes százalékát haza küldeni, neki estünk a tantervnek, hogy az ifjúság egy nagy töredékének tehetetlensége és hivatatlansága valahogy kárt ne szenvedjen. Kidobtuk a görög nyelvet, a minimumra szállítottuk le a latin anyagot, megelégedtünk oly német és francia tudással, mely sokszor a folyékony olvasás magaslataig sem jut el, kiküszöböltük az egyetemes történetet, népszerű locsogással alakítottuk át a fizikát — és az eredmény? Még ma is van túlterhelés, t. i. még ma is igen tekintélyes azon középiskolai tanulók száma, akik nem képesek az iskola leszállított követelményeinek sem megfelelni, egyszerűen azért, mert nem gimnázistáknak valók és voltaképp nem is akarnak gimnázisták lenni, de az 1883 : 1. t.-c. bekényszeríti őket a középiskolába, hol a tehetséges és hivatott elemeket is hátráltatják kellő fejlődésükben, mert tömegökkel erőszakosan lenyomják a tanítás színvonalát.

Természetes, hogy ily körülmények közt az egyetem — a kiveendőket mindig kivéve — nem lehet megelégedve a középiskola munkájával, de világos az

is, hogy panaszaink és vádjaink nem a középiskolai tanárok, még nem is a tanítás rendszere ellen fordulnak. A középiskolai tanárok ma összehasonlíthatatlanul nagyobb tudományos képzettséggel hagyják el az egyetemet, mint harminc vagy húsz évvel ezelőtt, amit az a nagy és értékes munkásság is bizonyít, melyet a tudomány minden ágában kifejtenek; a középiskolai tantervek pedig, a külföldi nagy államok rendszereihez mérten, igen szerény célokat tűznek ki az egyes szakokból, de kétségtelen, hogy legkisebb panaszra sem adhatnának okot, ha az iskolák minden egyes tanulóval tényleg elérnék a kitűzött célt. A tényleges viszonyok félreértése vagy félremagyarázása, ha a közvélemény a középiskola kifogásos eredményességét akár a tanárok, akár a tantervek rovására írja: a főbűnös a tanulók tetemes százalékanak hivatatlansága és az a törvény, mely e hivatatlanokat erőszakosan a középiskolába küldi és a középiskolát velök szemben túlságos elnézésre készíti.

Mert tény, hogy az egyetemre került ifjaknak egy igen imponáló százaléka bámulatosan gyatra képzettséggel lépi át az Alma mater küszöbét: irodalmi olvasottságuk rendkívül hiányos, latinul nagyon keveset, németül vagy franciául semmit sem tudnak, nemcsak az egyetemes, de még a hazai történetben is igen tájékozatlanok, graeca természetesen non leguntur — filozófiai és természettudományi dolgokról nem is szólva, mert de strygis, quae non sunt, ne ulla quaestio fiat. Ilyen alapokra kénytelen az egyetem hallgatóságának egy tetemes töredékénél építeni — csoda-e, hogy épülete igen ingatag fundamentumainál fogva épen nem biztos? És most következnek a vizsgálatokon, hihetetlenül kifejtett, egyenesen

undok protegálás ellenére is, a gyakori és ismételt bukások és a szakadatlan folyamodások a miniszternek határt nem ismerő, feneketlen kegyelméhez, és ha ez sem segít, esetleg nem biztat, a tömeges zárandoklás kelet felé, de nem, mint a középkornak úgynevezett sötét századaiban, a szent sírhoz, hanem a m. kir. jog- és államtudományi oklevél-gyárhoz, mely ez időszerint hazánknak egyik legvirágzóbb ipartelepe.

Íme az 1883 : I. t.-c. hatása. Teljességgel értem és őszintén méltánylom e törvény nemes intentióját: erősen kívánta emelni a magyar hivatalnoki kart az egész vonalon, le a legszerényebb állásokig. De e céljához oly eszközt választott, mely a társadalom vezető osztályait rendkívül sújtja, mert degenerálja a tudományos előképzettséget és súlyos akadályává válik az egyetem munkásságának. Az érettségi vizsgálatot okvetetlenül vissza kell adni eredeti kizárólagos rendeltetésének, hogy t. i. előkészít a főiskolai tudományos tanulmányokra — egyéb célja vagy hivatása nem lehet, sőt a legnagyobb éberséggel kell őrködni, hogy mellékes céloknak eszközévé fölhasználható ne legyen. Ha az állam egyéb tisztviselőinek műveltségi színvonalát emelni akarja, oldja meg mindenekelőtt a polgári iskolának évek óta vajudó kérdését, de ezt is kellő óvatossággal, nehogy a nagyzás országos betegsége ez egészséges intézményt is megmételje; és alakítson képesítő bizottságokat, melyek a különböző pályák jelöltjeit megvizsgálják és a szükséges oklevelekkel ellássák. E bizottságok működése eo ipso maga után fogja vonni a megfelelő iskolák vagy tanfolyamok létrejöttét, — hisz ilyenek vannak már most is, de csekély számmal; — a gimnázium pedig meg lesz mentve és meg lesznek mentve azok a

tehetséges, ambiciósus, törekvő fiaink, akik az egyetemre valók, de most saját hibájukon kívül, tehetségtelen vagy léha tanulótársaik jóvoltából, nem emelkedhetnek föl arra a műveltségi színvonalra, melyet az egyetemi tanítás és a tudományos munka föltételez és melyre középiskolai tanáraik őket egészséges viszonyok közt könnyű szerrel és bizonyára nagy örömmel fölemelnék. Mert, ismétlem, a tanárok nem hibásak és a tanterv sem hibás, egyedül hibás az a nagyzási hóbort, mely az állam gépezetében a legszerényebb állást és fizetést is a gimnáziumi érettségi bizonyítvány birtokához köti.

De végre is, sok nyomorúság és kevés öröm után, elhagyja a fiatal óriás a gimnáziumot és átlépi az egyetem küszöbét. Mindnyájan igen elevenen emlékszünk még életünknek e hatalmas, felejtethetlen momentumára. Mennyi várakozás, mennyi remény! Mily nemes elhatározások, mily kissé homályos, de mindenkép magasztos célok! A tudománynak élni, előre törni, kitűnő férfiak vezetése alatt mind magasabbra emelkedni!

E fenkölt hangulat, sajnos, nem tart sokáig. Már a beiratásnál kétségbeejtő a sok irka-firka és tragikomikus kényelmetlenség, mely sok szegény fiúnak egyetlen jó kabátjába kerül, mely a quaestura küszöbén a rémséges tolongásban leszakad róla. De végre be van írva a dékánál és a quaesturában, most meg a tanároknál kell beiratkoznia. Ez azonban nem túlságosan egyszerű dolog. Mert sok tanár föl nem lelhető, akár egy gombostű. Az egyik még a külföldön van, a másik nyaral, a harmadik vizsgálaton ül, a negyedik stb. stb. Pedig személyesen kell jelentkeznie a beiratásnál. Igaz, hogy a követelésnek észszerűsége a jelen viszonyok közepette kissé homályos; nem is ismerik

sehol a külföldön; bajos is mással indokolni, mint azzal, hogy a hallgató legalább egyszer egy évben lássa tanárait. Azonban végre hosszas lótás-futás és számos lökdösés után ez is meg van: az index alá van írva és most következnek az előadások, melyeket nemcsak a fegyelmi szabályzat értelmében kell szorgalmasan látogatni; sarkallja erre az ifjút saját lelkes ambíciója és a tanároknak országos hírneve is. Igen ám, de mikor a tanterembe nem tud bejutni, bár úgy tolong, mintha bent zálogházképes kincseket osztogatnának! Megkísérli ma, még holnap, esetleg holnapután is — de azután resignál, és ha már az előadásokkal nem boldogul, kárpótlást keres a fővárosi diákéletben.

Diákélet! Mily varázs van ebben a szóban! Jó barátokkal, pályatársakkal, tapasztaltabbakkal és tanultabbakkal együtt lenni, egy testületet alkotni, ösztönzést és irányt kapni az öregebbektől, később ösztönzést és irányt adni a fiatalabbaknak — mily ideális dolog! Már a gimnáziumban is erről álmodik a fiú; hallott egyet-mást a német és párizsi egyetemek ifjúsági életéről: mily szép dolog lesz, ha ő is részt fog vehetni ilyenben, — ebben a gyönyörű hatalmas városban, mely a tanulni, mulatni, élvezni vágyó ifjúnak annyit nyújt! Egy hét múlva tisztában van az ifjú a budapesti diák-élettel: kávéház és bordély — voilà tout! Ezt otthon olcsóbban kapja; és a hallgatóságnak egy nagy része tényleg összepakkolja két pár cipőjét és hat gallérját és visszamegy a mama húsos fazékaihoz, vagy keres magának valami kis jövedelmi forrást, hogy könnyebben megélhessen vagy hogy kissé uraskodhassék. A félév végén újra feljön Budapestre, illetve elhagyja néhány napra hivatalát és aláírhatja leckeönyvét. A tanárok készséggel megteszik ezt is, bár senki sem képes meg-

mondani, hogy ez is mire jó, és saját nevök aláírásával igazolják, hogy az index nagyreményű birtokosa szorgalmasan látogatta az előadásokat. Ha a társadalomnak kérdéses vezetőjelöltje, aki a vidéken tölti egyetemi napjait, vagy nem kapja meg gyorsan a tanárokat és sokallja a kényelmetlen lóást-futást vagy a vasúti jegy árát, könnyen segít magán: belehamisítja vagy belehamisíttatja leckeönyvébe a tanárok és a dékán aláírását, esetleg a vizsgálati bizonyítványt is, sőt, ha a tandíjat a külvárosnak sötétebb tájékain egy velencei éj mámorában elverte, még a quaestori nyugtázó bélyegzőt is.

De nem erről akarok beszélni, nem az egyetemi adminisztráció nyomorúságáról, mely az érintett ügyekben, de egyebekben is egyszerűen kétségbeejtő. A dolog úgy áll, hogy az egyetem teljesen kinőtt a régi formákból, amelyek megfelelhetek egy 300 hallgatóval és 20 tanárral megáldott főiskolának, de tarthatatlanok 7000 hallgató, 300 tanár és 300 szolga mellett. A legnagyobb bajok egyike pedig az évről-évre váltakozó rektorság intézménye. Ne méltóztassanak félreérteni, mintha akadna épeszű egyetemi tanár, aki egy évnél tovább óhajtana rektor lenni, — hiszen mindegyikünk alig várjuk, hogy e nagyon szép és nagyon méltóságos, de nagyon kellemetlen hivataltól megszabaduljunk. A hivatal kellemetlensége pedig nem abban van, hogy rengeteg a dolog és hogy legtöbb dolgunk épen nem kellemes, hanem abban, hogy a rektori év épen elegendő arra, hogy a magnificus az egyetemi szervezetnek ezer nyomorúságát megismerje, de nem szolgáltat neki már napokat sem arra, hogy a javítás munkájához erélyesen hozzáfogjon, — mert íme, vége a dicsőségnek és egy másik kartárs újból kezdi tele tölteni a

Danaidák hordóját. A mai óriási egyetem élére egy állandó hatalom kell, — akár igazgató, akár kancellár a neve, — mely a nem tisztán tudományos és tanulmányi ügyeket elintézza, mert ami tanulmány és tudomány, az maradjon a rektor dolga; de egész éven át vesződniapidíjasokkal és szolgálkával, minden héten bonyodalmas fegyelmi ügyekkel, rendőrséggel és ügyészséggel bajlódni, ez nem tudós embernek való, még ha ért is hozzá, aki tudja, hogy néhány hónap múlva ismét visszatér íróasztalához, meilynél oly jól érzi magát.

De bocsanat, nem ezekről a bajokról akarok beszélni, hiszen hallgatóinkkal szándékozom foglalkozni; első sorban a budapesti diákélettel, már t. i. azzal, amit egy kis jóakarató fantáziával diákéletnek lehet nevezni. Mert világos, hogy diákélet voltakép nincsen, mert a kávéházak és egyéb emberbaráti intézmények frequentálása és fölvirágoztatása mégis bajosan nevezhető vagy tekinthető diákéletnek.

Mielőtt folytatom, valaki félbeszakíthatna e kérdéssel: hát kell diákéletnek lenni? mire jó ez a diákélet? A fiúk tanuljanak és ezzel punktum! Így csak oly ember beszélhet, akinek magának sohasem volt ifjúsága, mert akad ám ilyen szegény csodabogár is. Hisz már a szentírás is azt tartja, hogy az ember nem él egyedül kenyérrel! és az egyetemi polgár ép egyetemi évei alatt van abban a korban, hogy társak után kívánczik, hogy szórakozni is akar, hogy eszmecserét óhajt pajtásaival, hogy nem szereti a magányt, mert még nem utálta meg az embereket, a mi csak valamivel később következik be.

De van az egyetemen egy intézmény — mondhatnák mások — mely az ifjúság óhajainak megfelel és a diákélet talajául kínálkozik: az egyetemi kör.

Ez egyesületnek van múltja, de sem jelene sem jövője nincsen. Tönkre tette az ízetlen és gyerekes politizálás, az utcai szereplés, a gázlámpák üvegének csörömpölése és lelkes párfogoltatása kapaszkodó politikai nagyságok részéről. Az ifjúságnak okosabb és műveltebb elemei elfordultak tőle és sem a miniszter úrnak mély hálára méltó áldozatkészsége, sem mostani józan és buzgó vezetőségének fáradozásai nem önthettek életet beléje. Halott biz' ez, és én a tanév végén hivatalból is el fogom temetni. Requiescat in pace! De az egyetemi polgárok nem lehetnek el anélkül, hogy egymással ne érintkezzenek, hogy ne tömörüljenek, — és így bekövetkezett az, ami az adott viszonyok közt ép hazánkban a legszomorúbb: az egyetemi polgárok tömörültek, de felekezetek és nemzetiségek szerint, és még tudományos és emberbaráti intézményeikbe is behatolt e decomponáló, az ifjúsághoz legkevésbé méltó, mert tiszta lelkét megmételyező szellem.

Itt is félbeszakíthatna valaki e kérdéssel: hát az ifjúság miért ne politizáljon? ne érdeklődjék a nyilvános élet eseményei és mozgalmai iránt? hisz megtették és megteszik ezt a német burschenschaftok is, melyeknek pedig sokan a német egység kivívásában és a német birodalom újjáteremtésében oly nagy szerepet vindikálnak. Nem, uraim, az egyetemi polgár ne politizáljon és a német bursch nem politizált soha. Ezt én nemcsak könyvekből vagy hírből tudom, hanem saját tapasztalatomból, mert én is voltam egy német burschenschaft tagja, még pedig igen mozgalmas korszakban, midőn III. Napoleon már előkészítette Ausztria és Poroszország háborúját és a schlezvig-holsteini kérdés lázas izgalomba hozta a német nem-

zetet. Hallottam összejöveteleink alkalmával számos tudós értekezést és lelkes beszédet, melyek Franciaország és Dánia beavatkozásával, a történelem tanúságaival és a nemzetközi jog problémáival foglalkoztak, — tehát nemzeti és hazafias irányúak voltak; de a napi politikát nem tárgyaltuk, az utcán pedig egyáltalában se nem tárgyaltunk, se nem tüntettünk, mert ezt méltóságunkkal nem tartottuk volna összeférhetőnek. És így van ez német földön még ma is. Igen, minden nemzeti és hazafias ügy kell, hogy érdekelje az egyetemi ifjúságot is; áldozzon a kegyeletnek, iparkodjék komoly tanulmányok és eszmecserék alapján öregbíteni tudását és mélyíteni belátását az ország folyó ügyeire vonatkozólag is, — de ne akarja a napi eseményeket megcsinálni vagy fölülbírálni és ne legyen semmiféle politikai pártnak naiv uszályhordozójává. Rectori évem legértékesebb eredménye az a fölfedezésem, hogy a budapesti ifjúságnak óriási többsége komoly törekvésű és méltóságos magatartású és hogy e többség a legnagyobb hálával veszi, ha a hatóságok a futó bolondok és éretlen gyerkőcök kis csoportját erélyesen megfékezik. Az ifjúságunk ellen ismételve és sokszor igen sértő alakban emelt vádak teljességgel igazságtalanok, mert íme, a tapasztalás igazolja, hogy imponáló többsége semminemű panaszra nem szolgáltat okot, sőt, ha a hatóságok józan erélye mögöttes van, maga is megfékezi a tájékozatlanságból, szereplési viszketegből vagy — mert ilyen is van! — pénzért minden hóbortra kapható zavaros elmeket.

De annál több oka van az ifjúságnak panaszt emelnie az egyetem ellen, mely nem igen törődik vele, mely őt fölcsalja e nagy és veszedelmes városba és egyszerűen kiteszi az utcára: boldoguljon, ahogy

tud! próbáljon ellentállni a léhaság és romlottság csábjainak! keressen magának társaságot a külső váci úton vagy a csömöri út végén, ahol olcsó hónapos szobát sikerült találnia! Bizony, ez furcsa diák-élet, és részemről nem is hiszem, hogy a budapesti egyetemi hallgató oly örömmel tekinthessen vissza a philiszterium napjaiban egyetemi éveire, mint mi öregebbek, akik egyetemi napjaink legnagyobb részét külföldön töltöttük. Ezt a külföldi egyetemi életet, hagyományos formáival és túlhaladott hóbortjaival, nem lehet nálunk meghonosítani, hisz hazájában is túlélte magát; de valamit kell tenni, mert az ifjúság oly megbecsülhetetlen kincs, melyet nem szabad sem szellemileg, sem erkölcsileg kockára tennünk. Az ifjúság maga is kezdi érezni, hogy mire van szüksége és az utolsó években ismételten szólaltak föl egyes hallgatóink ez irányban és kiadták az üdvözítő jelszót.

Szükség van egy Diák-otthonra, mely igazán megfeleljen nevének: melyben az egyetemi ifjúság igazán otthon érezhesse magát, mely az egyetemi polgárnak kellemes üdülő és szórakoztató helyül szolgáljon, mely őt elvonja a kávéház bűzös levegőjétől, mely neki alkalmat nyújtson, hogy pályatársaival sőt tanáraival is megismerkedjék és eszméket cseréljen. Itt székeljenek az összes ifjúsági egyletek, melyek már megvannak, tehát első sorban az emberbaráti irányú segélyegyletek; itt alakuljanak új egyletek egyes tudományszakok vagy művészetek művelésére. Itt tegyük lehetővé az ifjúságnak, hogy a modern nyelvekben vagy a zenében gyakorolhassa magát, hogy a sport okos ágaival elmulasson, hogy komoly törekvései mellett jókedve is táplálékot nyerjen, mert az ifjúság nevetni is akar, — nevéssen is minél többet,

mert később az életben majd sokszor elmegy a kedve a nevetéstől. Persze, ez a Diák-otthon nem lehet nyomorúlt két vagy három kis szoba, melybe csak bemeneti díjjal juthat a szegény fiú. Nagyszabású épületet kell emelni e célra, mely van olyan fontos, mint a fegyencek vagy őrültek kényelmes modern elhelyezése. Az állam befektetései sokszor igen kétesek és a kamatozás akárhányszor semmis: ez a befektetés, melyet fiatal barátaimmal egyetértve ezúttal sürgetek, kiszámíthatatlan kamatokat ígér, mert megmenti a jövő nemzedéknek számos tehetséges és jóra való elemét a manap fenyegető és igen gyakran bekövetkező erkölcsi megmértelyezéstől vagy teljes elzülléstől.

És ekkor lehetséges lesz még egy másik cél elérése, melyre eddig nálunk még senki sem gondolt, lehetséges lesz az egyetemi polgárt akkorra is az Alma materhez kapcsolni, mikor egyetemi évein túl már tagja és néha fontos tényezője a magyar társadalomnak. A német diákegyleteknek legszebb és legértékesebb intézménye, hogy aki az ilyen diákegyletnek valamikor tagja volt, az tagja marad halála napjáig, az folyton érdeklődik az egylet és annak minden tagja iránt, osztozik fiatal társainak örömében és bánatában. Ily módon az egyetem, tanárai és tanítványai, folyton kapcsolatban maradnak az elevenen lüktető élettel, kilépnek a szabályzatok és könyvek dohos levegőjéből és tekintélyes hívekre és pártfogókra tesznek szert az állam és a társadalom legkimagaslóbb tényezőiben. Ma az egyetemet mindenki szidja, nagyon kevesen ismerik és méltányolják komoly munkáját és jóformán senki sem törődik vele, természetesen a hivatalos körökön kívül, melyeknek buzgó

jóakarata nem egyszer hajótörést szenved a közvélemény hideg közönyén vagy hagyományos ellenszenvén (Gyöngé vigasztalás, hogy Stúárt Máriával mi is elmondhatjuk, hogy jobbak vagyunk hírünknel; az egyetem igazi virágzásához szükséges, amit a külföldön tapasztalunk, hogy a nemzet lelkesedjék főiskolái iránt, hogy büszkeséggel tekintsen rájuk és örömmel áldozzon szükségleteire és érdekeire. Nagyon szomorú tanulmány, tisztelt egyetemi közgyűlés, ha az ember az újabbkori egyetemi alapítványokon végig néz: nemcsak az szomorú, hogy ezek az alapítványok nagyon csekély számúak és rendkívül jelentéktelenek, de még sokkal szomorúbb az, hogy az alapítók majdnem kizárólag csak egyetemi tanárok, akik életpályájuk végén szeretettel megemlékeztek azon főiskoláról, melyen évtizedeken keresztül, néha igen szerény díjazással és rendszerint az elismerésnek minden jele nélkül, szolgálták a tudományt és a hazát. És az a sok ezer állampolgár, kit az egyetem úrrá tett? kinek hatalma és vagyona az egyetem oklevelén alapúl? — ezek teljesen megfelelkeznek az Alma materről, melynek sok esetben csak anyagi segélyezése tette nekik lehetővé, hogy tanulmányaikat sikerrel elvégezzék. Nem akarok Amerikára hivatkozni, hol az alapítók legnagyobb része soha életében nem látott egyetemet és a legszegényebb alapítvány is messze meghaladja ami egyetemi alapítványaink teljes összegét; nagyon tanúságosak ami európai viszonyaink is, melyek fényesen tanúskodnak arról, hogy a művelt polgárság mindenütt mily áldozatkész érdeklődéssel viseltetik egyetemei iránt. Ezt a nemzeti érdeklődést fell kell keltenünk nekünk is és ezt leghelyesebben úgy érjük el, ha hallgatóinkat tanulmányaik befejezése után is a Diák-otthon révén

az egyetemhez kapcsoljuk. Akkor jobban is fogja az ország ismerni és jobban méltányolni az egyetemet, melyről azután talán az ország házában sem fognak rólunk annyi képtelen vádat és sértő gyanusítást világga bocsátani. Ez időszerint voltakép csak egy teljesen megbízható barátunk, igazságos és jóakaró bíránk van: ez közoktatási miniszterünk, akinek bölcseségétől, méltányosságától és erélyétől — eddigi örvendetes tapasztalataink után — méltán várhatjuk, hogy egyetemünk érdekeit mindig és mindenütt lelkesen képviselni, védeni és szolgálni fogja. Az ő figyelmébe és kegyébe ajánlom ezúttal legmelegebben az egyetemnek legfontosabb és legértékesebb tényezőjét: — az egyetemi ifjúságot.



